

Basa István

A Barcaság lovagjai: a Német Lovagrend

A III. keresztes hadjárat (1189–1192) alatt a sebesült német lovagok ápolására kicsiny közösség szerveződött. A már meglévő johannita szabályzatot alapul véve egyházi renddé alakult át ez a kis betegápoló közösség. III. Kelemen (Celesztin) pápa 1191-ben megerősítette lovagrenddé alakulását. Hajdani jeruzsálemi kápolnájukra utalva „A németek Szűz Máriáról elnevezett jeruzsálemi ispotályának rendje” (*Ordo Teutonicus Sanctae Mariae in Jerusalem*) nevet vették fel. (Nálunk mariánusoknak is hívták őket.) Az új rend megőrizte betegápoló munkáját a katonai tevékenység mellett. Viseletük jellegzetessége a fehér köpeny volt, fekete kereszttel... Három osztály alakult ki a renden belül: a lovagoké, a szolgálótestvéreké és a papoké. Hármas fogadalmat tettek: nőtlenység, szegénység, engedelmesség. A rend az első pillanattól kezdve a német lovagokat tömörítette, szakítva a nemzetköziség elvével. Bár forma szerint 1291-ig Akkon volt a német lovagok központja, tevékenységük jelentős részét ekkor már inkább az európai kontinensen folytatták.

Először Magyarországon akartak megtelepedni. II. András király 1211-ben Gertrúd királyné közbenjárására meghívta a teuton lovagokat Salza Hermann nagymester [1210–1239] vezetésével, hogy telepedjenek le Erdély délkeleti részén, a néptelen Barcaság vidékén. Az ekkor kelt oklevél megállapítja a lovagrendnek arany- és ezüstművelési, vásártartási, vár- és városépítési, szállásmentességi és igazságszolgáltatási kiváltságait és a szabaddénárok, nehezekek és mindennemű exactiók alóli mentességét. A király célja az volt, hogy a lovagok a gyéren lakott Barcaságot védelmezzék a kunok szűnni nem akaró támadásaival szemben; sőt, a harcias lovagok térítsék meg az ugyancsak harcias kun népet. Egy 1212-es oklevél Teodor acaroni keresztes lovagnak és Erdélybe települt rendtartásainak (a német lovagrendnek), akik a kunok folytonos támadásainak voltak kitéve, a király kiváltsággént megállapította, hogy a rend erdélyi földjeire semmiféle pénzbeváltó tisztviselő ne mehessen, hanem a pénzbeváltók az új pénzből megfelelő mennyiséget adjanak át a lovagrend mesterének, aki a pénzért jóttal, és őket megfelelő módon kielégíti. A lovagrend a határőrzés mellett virágzó gazdasági tevékenységet folytatott, s ezért német földről telepescsoportokat hívott a Barcaságba. A német lovagok államot alkottak az államban, függetlenítették magukat minden egyházi és világi hatóságtól. Világiakban csupán a nagymestert, egyháziakban csupán a római pápát ismerték el fejüknek. A magyar király kormányzó hatóságait semmibe sem vették, azoknak nem engedelmeskedtek. Igaz, 1221 elején az újonnan épített Crucpurg várát és a körülötte fekvő legelőket a király a kereszteseknek adta. Ezt a várat a Töröcsvári hágó havasalföldi oldalán fekvő Cetatea Nului várrommal azonosítják. 1211 és '22 között ezen kívül a németek négy erős kővárat emeltek: Kreuzburg, Marienburg, Feketehalom, Hölthövény. 1221-ben egy királyi rendelet a várföldeket visszavetette a német lovagrendtől. 1222-ben a király az 1211-ben már megígért havasalföldi területeket is átadta Salza Hermannnak, az ország még átfogóbb terv szerint megszervezendő védelme érdekében. Ezekhez még az Olton és a Maroson hat-hat sószállító hajót, népeik számára vámmentességet, bárki részéről a rend számára adományozási jogot, az új pénzből való királyi haszon elengedését és házuknak királyi védelemben fogadását csatolta – a pénzverés jogának fenntartásával. A német lovagok azonban nem elégedtek meg az eddig kapott önállósággal, saját államot akartak, amely a Fekete-tengerig terjed; első lépésként saját pénzt vertek. A Barcaság telepeseinek papjai szintén felbátorodtak: egyházi igazga-

tási egységet, esperességet szerveztek, amelynek jogi elismertetését Rómától kérték, nem pedig a területileg illetékes főpaptól. A szentszék diplomáciája annyira részrehajló volt, hogy ezt meg is adta nekik, hangsúlyozva: sem az erdélyi püspöknek, sem az esztergomi érseknek nincs felettük joghatósága. A német lovagrend helyzetét a Barcaságban egy évtized alatt alaposan megváltoztatta. A következő évben III. Honorius pápa [1216–1227] elfogadta a német lovagrend hűbérjántartását és a rendet az Apostoli Szék tulajdonába vette. A német lovagrendet hazánkba behívó II. András király ezért 1225-ben hadba vonult ellenük, és a lovagokat kiűzte az országból, akik észak felé vonultak, hogy a poroszokat térítve a Baltikumban vessék meg a lábukat, és önálló országukat megszervezzék.

A német lovagok által behívott szász telepések azonban a Barcaságban maradtak, ahol a királyi felügyelet a továbbiakban fokozatosan érvényesült. 1244. május 22-iki keltezéssel van egy oklevelünk, melyben ez áll. A nyitrai várhoz tartozó Keztelen és Suk, s a szolgagyőri várhoz tartozó Zela földet a Német Lovagrendnek adja a király. Az odatelepítendő népekre nézve a templomosok és a johanniták telepeseivel egyező kiváltságokkal, kiemelve az igazságügyi, szállásadási és dézsmaadásra vonatkozó megállapításokat. Hamis oklevél fogalmazata eleve gyanús, a záró rész hibáit, pedig sehogy sem lehet a kiadás hibájára értelmezni.

Ezzel ugyan még nem zárultak le a Német Lovagrend kapcsolatai Magyarországgal; de számottevően többé már nem avatkozott bele az ország dolgaiba.

Források

Dreger: *Codex Pomeraniae diplomaticus*. I. kötet.

Zimmermann–Werner: *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*. I–IV. kötet. Hermannstadt, 1892–1937. I. 51., 59–60. o.

Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Studio et opra Georgii Fejér. Budae, 1829–1844. III–IV. kötet.

Szakirodalom

☞ M. Tumler: *Der Deutsche Orden im Werden Wachsen und Wirken bis 1400 mit einem Abriss der Geschichte des Ordens von 1400 bis zur neuesten Zeit*. Wien, 1954.

☞ Illésy János: *Törkévések a német lovagrend meghonosítására Magyarországon*. Századok, 1902/3. 233–248. o.

☞ Zombori István: *Lovagok és lovagrendek*. Bp., 1988.

☞ *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke I–II*. Szerk.: Szentpétery Imre–Borsa Iván. Bp., MTA 1923–1961. 266., 275., 380, 391., 764. o.

☞ Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I. kötet*. Bp., 1963. 822–824. o.

☞ Török József: *Szerzetes- és lovagrendek Magyarországon*. Bp., 1990.